

Lublin, 8 lutego 2023

dr hab. Agata Błachnio, prof. KUL

Instytut Psychologii

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Eryki Probiez pt. *Problematic Internet use – causes, picture of the phenomenon and its prevention. Interdisciplinary approach* napisana pod kierunkiem dr hab. Ireny Pilch, prof. UŚ oraz dr hab. inż. Adama Galuszki, prof. SUT

Według art. 13. *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* rozprawa doktorska przede wszystkim powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W niemiejszej recenzji postaram się ocenić, czy spełnia te warunki.

Informacje wstępne o rozprawie

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa liczy 213 stron, w tym 138 stron bez bibliografii i aneksów. Rozprawa składa się z 6 rozdziałów, podrozdziałów i kilku aneksów. W pracy postawionym celem jest analiza i badania na temat zjawiska problematycznego korzystania z Internetu w ujęciu interdyscyplinarnym: psychologii i informatyki. W pracy przedstawiono badania pokazujące związki problematycznego korzystania z Internetu z

wybranymi zmiennymi psychologicznymi. Ponadto, w oparciu o wyniki z badania zaproponowano program prewencyjny, który testowano pod kątem skuteczności w obniżeniu poziomu problematycznego korzystania z Internetu. Następnie z wykorzystaniem wybranych metod sztucznej inteligencji testowano możliwość automatyzacji stworzonego programu i jego implementacji w Internecie. Praca została przygotowana w języku angielskim. W rozprawie cytowana jest literatura głównie anglojęzyczna, w tym także najnowsze pozycje. Autorka zacytowała 262 pozycje.

Ogólna wiedza teoretyczna

Autorka w pierwszych trzech rozdziałach zrobiła przegląd literatury, który powinien stanowić wprowadzenie do zaproponowanych badań. Należy przyznać, że Autorka słabo odnosi się do źródeł, np. rozdział 1. Problematic Internet Use, który zajął 1,5 strony, został oparty tylko na jednej pozycji (Davis, 2001), natomiast na stronie 13 przy opisie konstruktów związanych z problematycznym korzystaniem z Internetu nie ma żadnego odnośnika do literatury.

W wielu miejscach Autorka powołuje się na dość starą literaturę, np. na stronie 25, opisując czynniki socjodemograficzne, rodzi się zatem pytanie, czy nie ma nowszych pozycji? Czy Autorka do nich po prostu nie dotarła? Opisując skalę zjawiska PIU (str. 11) opiera się na danych z 2014 roku, a dla Polski z 2013 roku. Dlaczego nie sięgnęła do nowszych raportów? Czy możemy uznać, że te dane są aktualne? Czy 10 lat temu PIU to było to samo co teraz? Odpowiedź brzmi nie. Korzystanie z Internetu zmieniało się na przestrzeni lat. Na początku do Internetu dostęp mieli nieliczni, obecnie większość ludzi na świecie. W początkowej fazie rozwoju Internetu motywy i sposób korzystania były inne niż obecnie. Rozwój nowych

technologii spowodował, że teraz bez Internetu ciężko jest załatwić wiele spraw. Kiedyś użytkownicy musieli się logować, teraz dostęp do Internetu ludzie mają w zasadzie permanentnie na telefonach, początkowo tylko nieliczni mieli dostęp z domu, popularne zaś były kawiarenki internetowe, obecnie zupełnie niepopularne. To są powody dlaczego odniesienia do nowych badań są istotne.

W jednym z rozdziałów na temat związków osobowości z problematycznym korzystaniem z Internetu (str. 15) Autorka zacytowała badania Amichai-Hamburgera i zespołu z 2002 roku odnośnie związków umiejscowienia swojego Ja w Internecie lub poza nim. Mam tu takie spostrzeżenia, jest to stare badanie (20 lat przy omawianym temacie, to historia), ponieważ było przeprowadzone na początku rozwoju Internetu. Poza tym, nie brano w nim pod uwagę problematycznego korzystania z Internetu, dlatego więc Autorka wspomina o tym badaniu w tym miejscu, a nie wspomina o całym szeregu badań na temat jaki sugeruje nagłówek podrozdziału (np. Gunduz, i in., 2017; Stead, i in., 2017; Pettorruso, i in., 2020). Cały ten podrozdział wydaje się być napisany dosyć skrótowo i jest ubogi jeśli chodzi o odniesienia do literatury.

W części, której Autorka opisuje motywację dla badań wskazuje, co w Polsce zostało zrobione i dalej pisze, że nie ma badań sprawdzających efektywności programów prewencyjnych w oparciu o badania online. Pojawia się pytanie, czy Polska miałaby być jakimś szczególnym środowiskiem i brakuje badań właśnie w Polsce? Czy Autorka zakłada, że w Polsce będzie to inaczej wyglądać niż w innych krajach? Czy takich badań nie ma w ogóle czy tylko w Polsce? Następnie, dlaczego Autorka zakłada tu, że radzenie sobie ze stresem i emocjami może działać prewencyjnie w przypadku PIU, nie podano żadnych referencji do tego przypuszczenia. Zaskoczyło mnie też brak odniesienia do innych modeli

związanych z problematycznym używaniem Internetu, np. do popularnego modelu I-PACE (Brand i in., 2019).

W części wprowadzającej do badań zabrakło odniesień do zjawisk, które są obecnie częstym tematem badań i które są związane z PIU, tj. problematyczne korzystanie z mediów społecznościowych, uzależnienie od telefonów komórkowych, FOMO, uzależnienie od gier online, uzależnienie od e-hazardu. Brakuje refleksji na temat powiązań, między tymi zjawiskami. Autorka nie napisała na ten temat nic.

Jeśli chodzi o tabele 1., w której Autorka przedstawia konstrukty powiązane z PIU, wydaje się być przygotowana dosyć skrótowo, można było przedstawić szerszy obraz, np. w literaturze można znaleźć inne badania, z których wynika, że bardziej narażone na PIU są kobiety niż mężczyźni, a także osoby starsze, można też wspomnieć o innych istotnych zmiennych związanych z PIU tj. zaburzenia snu, ADHD (Kitazawa, i in., 2018), satysfakcja z życia (Cao in., 2011), samotność (Alheneidi, i in., 2021). Co więcej, Autorka nie odniosła się tu do żadnego przeglądu systematycznego czy metaanalizy (np. Sánchez-Fernández, i in., 2022, Anderson, i in., 2017; Tokunaga, i in., 2016; Nielsen, i in., 2020; Kuss i in., 2016).

Część związana z przeglądem literatury można uznać za najsłabszą w całej pracy. Wydaje się, że została przygotowana pobieżnie i niestarannie, co obniża całą wartość pracy. Wyżej oceniam, część, w której Autorka opisała hipotezy, które są dobrze osadzone w teorii, wiadomo na jakiej podstawie zostały postawione. Dały one wskazówki do tego, jak przygotować badania. Zastrzeżenie może jedynie budzić nieużywanie czasu teraźniejszego przy hipotezach.

Podsumowując, pierwsza część pracy pomimo mankamentów oceniam pozytywnie. Ocenę tej części pracy podwyższa część opisująca koncepcję i hipotezy, która została zrobiona bardzo dobrze.

Umiejętność prowadzenia badań

W drugiej części pracy Autorka przedstawiła swoje badania. Należy przyznać, że przedstawiony pomysł badawczy jest bardzo ambitny. Oceniam go bardzo wysoko. Autorka miała świetny pomysł i zrealizowała go poprawnie. Przedstawiono dwa badania, które są ze sobą powiązane i spójne. W pierwszym badaniu Autorka postawiła sobie za cel pokazanie związków między PIU i wybranymi zmiennymi psychologicznymi. Natomiast w badaniu 2. celem było przetestowanie przygotowanej interwencji – programu profilaktycznego i pokazanie jej skuteczności w obniżeniu poziomu PIU. Przygotowano 4 programy prewencyjne. Należy podkreślić, że programy prewencyjne były przygotowane na podstawie badania 1, pokazującego, które zmienne wykazują najsilniejsze związki z PIU. To pozwoliło na stworzenie spersonalizowanych programów prewencyjnych odpowiednich dla konkretnych grup osób. Wykorzystując wiedzę informatyczną Autorka wykorzystwała metody sztucznej inteligencji (uczenie się maszynowe oraz drzewa decyzyjne), przygotowała algorytm, w celu automatyzacji programów. W badaniu wzięło w sumie ponad 700 osób (w grupie eksperymentalnej i kontrolnej). Na podkreślenie zasługuje fakt, że Autorka wyjaśniła wielkość próby.

Mam kilka uwag odnośnie tej części pracy. Po pierwsze, mam uwagę do opisu metod, które są przedstawiony w dość niestandardowy sposób, bardziej przypominają notatki, niż zwarty tekst czyli część rozprawy doktorskiej. Ponadto, brakuje nazwy przy opisie metody

PID-5 Inventory, podany jest tylko skrót. Skala PID-5 ma aż 220 itemów, to bardzo dużo. Czy badani mieli wymuszane odpowiedzi? Czy wiadomo ile osób nie skończyła badania? (str. 58) Niestety Autorka nie podała wskaźników rzetelności ze swoich badań. Z tekstu wynika, że podane alfy Cronbacha są to rzetelności przytaczane za innymi badaczami.

Jeśli chodzi o opis próby badawczej, przedstawienie wykresów z danymi demograficznymi osób badanych wydaje się być zbędne w tekście. Wystarczyłoby opisanie najważniejszych z tych wyników w tekście. Umieszczenie ich w tekście głównym pracy niepotrzebnie wydłuża tekst. W opisie procedury brakuje informacji, ile czasu zajmowało badanie.

Autorka przeprowadziła interwencję związaną z obniżeniem problematycznego korzystania z Internetu i zrobiła to przez Internet. Może pojawić się pytanie, czy interwencja przez Internet może tu być minusem? (Str. 100). Chcemy obniżyć poziom uzależnienia od Internetu, zachęcając do dodatkowej aktywności w Internecie.

Trochę zabrakło mi szczegółowych informacji, jak tworzone były interwencje. Nie do końca wiadomo, czy Autorka wymyślała je sama, czy w zespole, czy posłkowała się programami prewencyjnymi już istniejącymi.

Przeprowadzone badanie wydaje się sporym przedsięwzięciem. Osoby badane musiały być bardzo zaangażowane i zamotywowane do tego, aby ukończyć badanie. Mam pytanie, w jaki sposób Autorka podtrzymywała motywację badanych do ukończenia badania.

Przy interwencjach było polecenie (str. 189), „Jeśli chcesz możesz też tam zadać pytanie lub opisać swoją historię”. Ile osób opisywało historie? I czy te historie były jakoś analizowane? Oraz „Nie zapomnij, kliknąć w link, co było pod tym linkiem”. Co było pod tym linkiem? Czy to było sprawdzenie czy ktoś wykonał zadanie?

W przeprowadzonych badaniach Autorka wykorzystała swoją wiedzę z zakresu psychologii i informatyki. Pomysł badań z interwencją wpisuje się w nurt obecnych badań nad nowymi mediami. Wyniki mogą mieć szerokie przełożenie praktyczne, zarówno w profilaktyce jak i działaniach terapeutycznych. Tę część oceniam bardzo wysoko.

Podsumowując, oceniam bardzo wysoko część empiryczną. Autorka znakomicie pokazała, że umie projektować badania, przeprowadzać je i dokonywać analiz statystycznych. Potrafi też znakomicie podsumowywać wyniki i analizować je w świetle literatury.

Inne uwagi:

Za duży mankament pracy uważam, problem z cytowaniem, w wielu miejscach nie jest to zrobione według standardów APA. Przypomnijmy, że reguły te nie są po to, żeby utrudnić, ale po to, żeby ułatwić czytelnikowi zorientowanie się w tekście. W wielu miejscach praca nie jest przygotowana według reguł jakie przyjęto w psychologii. Na przykład: w wielu miejscach brakuje odnośników do literatury, np. strony: 9, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 25, 30, 33, 34, 90, co jest sporym uchybieniem. Gdy piszemy „Many researcher” (str 10) to tych autorów warto wymienić wielu. Na stronie 83 przy odnośniku Yildiz, M. A. 2017 - niepoprawnie podano inicjały. Brak konsekwencji w cytowaniu, np. na stronie 20 przy nazwisku Strelau jest imię, a np. Davis (str. 9) jest bez imienia. W wielu miejscach niepoprawnie podano za dużo autorów przy odnośniku bibliograficznym. Zacytowanego na stronie 26 Islama, brak na końcu. Czasami przy nazwisku brakuje odnośnika np. Pavlov. W wielu miejscach odnośniki są do dość starej literatury, np. str 11, 12, 14, 20, 25.

Ponadto, na stronie 22 Autorka przytacza kontekst pandemii Covid podając odnośnik z roku 2014. Tabele 3-8 mogłyby się znaleźć w aneksie, bez uszczerbku dla pracy. Niekonsekwentnie na str. 29, opisując badania Yanga, Autorka podaje liczebności przebadanych osób, nie robi tego w innych miejscach. W rozdziale na temat PIU i reaktywności emocjonalnej (str. 83) znalazło się zdanie na temat rzetelność polskiej wersji metody GPIUS2, to powinno się znaleźć w opisie metod. Na stronie 63 Autorka pisze, że analizy będą „answer the hypotheses” – raczej powinno być, że analizy będą testować hipotezy. I jeszcze jeden szczegół, zastanawiający jest nietypowo duży rozmiar górnego i dolnego marginesu, które wynoszą 4 cm.

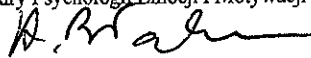
Podsumowanie

Zaprezentowane badania znakomicie wpisują się w światowy nurt obecnie prowadzonych badań w zakresie nowych mediów. Autorka przeprowadziła bardzo ciekawe badanie z interwencją. Badanie zostało poprzedzone badaniem korelacyjnym, na podstawie którego został przygotowany program interwencyjny. Zaprojektowane badanie zostało przygotowane wzorowo i tę część oceniam bardzo wysoko. Autorka wykorzystała wiedzę za zakresu psychologii i informatyki. Zaznaczam, że moja ocena dotyczy tylko części psychologicznej pracy. Zauważam nieco mankamentów w części teoretycznej pracy, które opisałam w recenzji. Nie mam jednak wątpliwości, że zaprezentowane badania można uznać za nowatorskie i są znaczącym wkładem do psychologii. Należy wskazać na bardzo duży wymiar praktyczny zaprezentowanych wyników. Zachęcam do opublikowania wyników.

W moim odczuciu rozprawa doktorska mgr Eryki Probiez pt. *Problematic Internet use – causes, picture of the phenomenon and its prevention. Interdisciplinary approach*

napisana pod kierunkiem dr hab. Ireny Pilch, prof. UŚ oraz dr hab. inż. Adama Gałuszki, prof. SUT spełnia warunki rozpraw doktorskich według art. 13. Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. **Zatem, rekomenduję wysokiej Radzie Naukowej Instytutu Psychologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przyjęcie i dalsze procedowanie przewodu doktorskiego.**

Kierownik
Katedry Psychologii Emocji i Motywacji

dr hab. Agata Błachnio, prof. KUL